

UN ESTUDI SOBRE UN LLIBRE DE CORT MEDIEVAL

per Narcís GAROLERA

Catedràtic de Llengua i Literatura catalanes (I. B. Montserrat, de Barcelona)

Joan MIRALLES i MONSERRAT, *Un Llibre de Cort Reial mallorquí del segle XIV (1357-60). Introducció, transcripció i estudi lingüístic*, 2 vols., «Els treballs i els dies», 24-25, Mallorca (Institut d'Estudis Balearics i Editorial Moll), 1984, xv + 414 + 350 pàgs.

El treball que ressenyem és la tesi doctoral de Joan Miralles i Monserrat, catedràtic de Llengua Catalana de la Universitat de Palma, llegida a la Facultat de Filosofia i Lletres d'aquesta ciutat davant un tribunal presidit pel doctor Antoni M. Badia i Margarit, que n'havia dirigit l'elaboració.

Com diu el mateix doctor Badia al pròleg que encapçala l'edició que comentem, ens trobem davant un conjunt de textos jurídics o, més exactament, judicials. Un llibre de Cort era la col·lecció d'actes dels judicis, transcrits amb la màxima fidelitat, és a dir, reflectint les intervencions dels qui hi prenen part, qualssevol que fossin les seves categories socials i culturals. Aquesta tasca de transcripció era confiada al secretari judicial, el qual havia de recollir, *expressis verbis*, les formulacions orals dels interessats produïdes generalment en un registre colloquial, no exempt d'insults, grolleries i, és clar, tota llei d'«incorreccions» lingüístiques.

La base del treball, segons ens diu l'autor a la introducció, és un llibre de la Cort del batlle reial de Montuïri, que inclou trenta-tres enquestes o inquisicions —avui en diríem sumaris— sobre fets de caire criminal esdevinguts en aquesta vila mallorquina a mitjan segle XIV (1357-60). L'autor n'ha fet una acurada transcripció, acompanyada d'un estudi lingüístic minuciós i completada per una reflexió introductòria que pretén d'oferir «una visió general del context històrico-jurídico-administratiu en què fou elaborat aquest llibre de Cort».

Metodològicament, doncs, l'autor s'obligava a fer un únic tall sincrònic sobre la llengua de Mallorca a mitjan segle XIV, el qual, bé que incomplet en els aspectes lexicals, «seria prou representatiu en la descripció dels diversos subsistemes gramaticals, ja que el llibre té un gruix considerable i el contingut és prou variat».

Corpus perfectament datat, de procedència inequívoca, escrit en català per set mans diferents i tractant temes prou diversos, la llengua d'aquest manuscrit se'ns revela molt rica i variada en tots els aspectes.

Després d'una breu introducció metodològica i bibliogràfica —estat de la qüestió—, se'ns ofereix un vast panorama històric i documental que centra el context jurídic-administratiu del període 1229-1360 per tal de comprendre millor l'ambient en què fou escrit aquest llibre de Cort. Tot seguit l'autor defineix el concepte de llibre de Cort reial, justifica l'interès lingüístic que presenten, i descriu minuciosament el manuscrit del que ens ocupa.

L'estudi lingüístic inclou, en primer lloc, la descripció de l'ús de les diferents grafies emprades per cadascun dels escriptors, així com observacions sobre algunes tendències fòniques —revelades per les grafies— aberrants de l'estàndard més normativista de la Cancelleria. Ve després la descripció de les formes, especialment les pronominals, les verbals i les adverbials, sense però escometre una anàlisi de la sintaxi oracional, omissió altrament excusable atès el volum que pren en l'estudi el tractament detallat dels aspectes esmentats. Hi hem de destacar, encara, la descripció dels afixos derivatius nominals i verbals, així com de fenòmens tan productius com ara la parasíntesi o la composició. I, sobretot, cal fer esment de l'atenció esmerçada per l'autor a l'estudi del lèxic, amb totes les conseqüències que se'n deriven: la unitat del català medieval, paral·lelismes lèxics amb d'altres indrets insulars o continentals, sinònims, etc. L'autor hi constata, també, la tendència conservadora del català de Mallorca respecte al català central, i hi anota algunes paraules que han sofert canvis morfològics o semàntics i d'altres que han caigut definitivament en desús. Ultra la primera datació de certes formes lèxiques, algunes de les quals no registrades encara en els reculls lexicogràfics, cal remarcar l'atenció concedida a l'onomàstica, especialment als noms i als malnoms dels mallorquins cristians, així com als antropònims de la comunitat jueva i dels esclaus. No cal dir que té un gran interès l'estudi detallat de tots els termes toponímics documentats al manuscrit.

Les conclusions més importants a què arriba l'autor, després d'una tan extensa descripció lingüística, són, a grans trets, les següents:

a) Des del punt de vista *sincrònic*, i al costat de l'esmentada constatació de la uniformitat de la llengua catalana medieval, especialment en el seu registre escrit cancelleresc, l'autor conclou que, en la llengua parlada informalment, les diferències dialectals devien ésser més o menys accentuades (ací té un pes específic el contrast evident entre els diversos registres lingüístics presents al manuscrit: epistolar, narratiu, colloquial...); s'hi fa evident, a més, una gran «autonomia lingüística» en cadascun dels idiolectes representats, amb algunes ultracorrecions en els copistes més «populars», explicables justament per un desig de suplir una instrucció deficient. No s'hi observa cap castellanisme, i, en els usos narratius i colloquials, no hi trobem tampoc influències llatinitzants. Algunes formes provençals podrien ésser rossellonismes, residus lingüístics d'una etapa històrico-política anterior del regne de Mallorca.

b) Des del punt de vista *diacrònic*, l'autor constata el ja esmentat «conservadorisme» lingüístic del mallorquí respecte al català oriental peninsular, sobretot respecte al barceloní. I, filant més prim, entre les diverses modalitats actuals del català insular i respecte a una antiga unitat «balear», l'autor detecta una tendència conservadora més accentuada en l'eivissenc que no pas en el mallorquí. En la lluita entre duplicats i formes sinonímiques, sovint ha triomfat la forma més popular i de vegades fins i tot la més vulgar. L'autor constata, finalment, que el registre col·loquial del català insular d'avui s'ha anat reblint de castellanismes, la major part dels quals són totalment innecessaris. D'altra banda, el complex equilibri i la precisió d'alguns subsistemes gramaticals (com ara el dels pronoms febles) ha sofert una evolució lingüísticament empobridora.

Clou el treball la transcripció, anotada, dels setanta folis conservats en bon estat d'aquest llibre de Cort mallorquí, seguida d'una bibliografia pràcticament exhaustiva. Una fe d'errates del volum primer i una altra del volum segon, encartada en full solt, permeten al lector d'esmenar els errors tipogràfics advertits en l'edició del text i de l'estudi. Cal agrair a l'autor i a l'editor aquesta i d'altres atencions (com ara les fotografies que illustren un dels volums), les quals contribueixen a fer més exacta i agradable la lectura d'un treball que, per les seves mateixes característiques, no es pot permetre gaires concessions.

Els lectors de la tesi doctoral de Joan Miralles ens encarem, doncs, a un aplec de textos pregonament reveladors de la modalitat parlada del català medieval insular. Aquest aspecte de la documentació lingüística, a què els filòlegs no ens tenen gaire acostumats, confereix a l'estudi del doctor Miralles un interès especial. Si hi afegim que es tracta d'un extensíssim recull de mostres lingüístiques variades, analitzades amb extrema precisió i amb tota competència, amb un mètode rigorós al servei d'una erudició generosa, forçosament haurem de concloure que ens trobem davant una fita modèlica en el camp dels estudis històrics de la llengua catalana.

